

BIULETYN

KWARTALNY

OSTRZEGANIE LUDNOŚCI POPRZEZ SMS – ZMIANY W USTAWIE O ZARZĄDZANIU KRYZYSOWYM ZWIĄZANE Z NOWELIZACJĄ PRAWA TELEKOMUNIKACYJNEGO	3
KRAJOWY PLAN ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO – GOTOWY ZESTAW DZIAŁAŃ NA WYPADEK WYSTĄPIENIA SYTUACJI KRYZYSOWEJ	4
ROSYJSKA OFENSYWA PROPAGANDOWA W CYBERPRZESTRZENI ORAZ INICJATYWY PODEJMOWANE PRZEZ NATO I UE W CELU PRZECIWDZIAŁANIA TEMU ZJAWISKU	8
BRUTALNY EKSTREMIZM – ROLA KOBIET W PROCESACH DERADYKALIZACJI	10
MUROWANA GOŚLINA – ROZSZCZELNIENIE GAZOCIĄGU WYSOKIEGO CIŚNIENIA	12

Zespół redakcyjny**Biuletynu kwartalnego Rządowego Centrum Bezpieczeństwa:**

Grzegorz Świszcz – Zastępca Dyrektora RCB

Martyna Olejnik

Anna Zasadzińska-Baraniewska

*Święta Wielkiej Nocy to wyjątkowy czas.
Czas, w którym przenikają się radość, szczęście i nadzieja...
Życzę Państwu, aby te Święta były początkiem drogi do spełnienia
marzeń i osiągnięcia sukcesów w życiu zawodowym i osobistym.*

Grzegorz Świszcz

Ostrzeżenie ludności poprzez SMS

– zmiany w ustawie o zarządzaniu kryzysowym związane z nowelizacją Prawa telekomunikacyjnego

Grzegorz Świszcz

Rządowe Centrum Bezpieczeństwa

4 stycznia br. Rada Ministrów przyjęła projekt zmian w ustawie Prawo telekomunikacyjne, które dotyczą m.in. zmian w ustawie o zarządzaniu kryzysowym. Projektowane przepisy umożliwią powiadamianie mieszkańców o zagrożeniach i sytuacjach kryzysowych, mogących wystąpić w ich okolicy.

Zmiany zakładają możliwość otrzymywania przez mieszkańców komunikatów poprzez telefony komórkowe (w tym, w formie wiadomości SMS). Ich celem jest przekazywanie ostrzeżeń m.in. przed nawałnicami podobnymi do tych, które w sierpniu 2017 r. spowodowały zniszczenia w ponad 170 gminach w całej Polsce.

Zgodnie z propozycjami zmian w przepisach, operatorzy telekomunikacyjni zostaliby zobowiązani do nieodpłatnego i niezwłocznego wysyłania wiadomości SMS do wszystkich użytkowników końcowych, znajdujących się na zagrożonym obszarze. Mechanizm projektowany jest jako uniwersalny, możliwy do wykorzystania w celu powiadamiania obywateli RP zarówno w kraju, jak i poza jego granicami. Ustalana byłaby liczba aktywnych kart SIM na danym obszarze, w tym w roamingu, dzięki czemu MSZ, we współpracy z RCB, mógłby sprawnie ewakuować obywateli z obszarów zagrożonych (w takich przypadkach jak np. trzęsienie ziemi w Nepalu).

Na potrzeby informowania obywateli o zagrożeniach usprawniony ma również zostać obieg informacji. Procedowane przepisy przewidują, że ministrowie kierujący działami administracji rządowej, kierownicy urzędów centralnych oraz wojewodowie niezwłocznie informują dyrektora RCB o zagrożeniu, które może skutkować wystąpieniem sytuacji kryzysowej. Istotną częścią składową przekazywanej informacji jest wskazanie obszaru, na który może oddziaływać dane zagrożenie. Jest to niezbędny element całości rozwiązania, pozwalający na określenie liczby osób, na które może mieć ono wpływ. Analogiczne rozwiązanie zostało przewidziane dla właścicieli oraz posiadaczy samoistnych i zależnych obiektów, instalacji, urządzeń i usług infrastruktury krytycznej (IK). Będą oni niezwłocznie informować zarówno dyrektora RCB jak i właściwe terytorialnie wojewódzkie centrum zarządzania kryzysowego o zakłóceniu funkcjonowania IK, które może skutkować wystąpieniem na wskazanym obszarze sytuacji kryzysowej. Taki sposób powiadamiania daje również

możliwość konsultacji pomiędzy wojewodą a dyrektorem RCB, m.in. w zakresie określenia obszaru, który miałby być objęty komunikatem alarmowym.

Dyrektor RCB, po analizie i weryfikacji zgłoszeń, przekazywałby do operatorów telekomunikacyjnych komunikat zawierający co najmniej następujące elementy: rodzaj zagrożenia; obszar, na który oddziałuje zagrożenie; przewidywany czas występowania zagrożenia oraz zalecenia dla osób na zagrożonym obszarze. Następnie wiadomość byłaby przekazywana przez operatora w formie tekstowej do wszystkich jego użytkowników końcowych zalogowanych do ruchomej publicznej sieci telekomunikacyjnej na obszarze określonym przez dyrektora RCB.

Powiadamianie, będące czynnością przekazywania obywatelom określonych informacji o możliwości wystąpienia zagrożenia na danym obszarze, realizowane przy użyciu krótkich wiadomości tekstowych (SMS) jest rozwiązaniem relatywnie najlepszym. SMS jako forma przekazywania komunikatu alarmowego charakteryzuje się krótkim czasem dotarcia do użytkownika końcowego oraz możliwością automatyzacji generowania oraz wysyłania komunikatów. Krótkie wiadomości tekstowe odczytywane są przez odbiorców najczęściej zaraz po otrzymaniu, a wskaźnik ich otwarcia jest bardzo duży. Dzięki temu można zapewnić sprawną komunikację, jak również reagować szybko i efektywnie na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne. Przykładowo, gdy informacje doraźne, dane z monitoringu lub z oceny stanu sytuacji potwierdzają wystąpienie sytuacji kryzysowej, możliwe

jest szybkie wysyłanie smsów, które modyfikują treści pierwotnie wysyłanych komunikatów alarmowych.

Powyższe rozwiązanie bazujące na smsach przyjmuje się jako podstawowe. Nie wyklucza się stosowania innych form przesyłania komunikatów (transmisji danych). Przepisy nowelizacji sformułowane zostały bowiem w sposób uniwersalny, zapewniając elastyczność wykorzystywanych w tym zakresie rozwiązań.

Sposób i tryb współpracy dyrektora Centrum z operatorami przewiduje, iż z obu stron zostaną wskazane tzw. punkty kontaktowe, które w trybie całodobowym będą mogły zapewnić efektywność przepływu informacji między RCB a operatorami. W przypadku RCB jest to Centrum Operacyjno-Analityczne pracujące w trybie 24/7.

Przedstawione propozycje zmian wynikają z rekomendacji Międzyresortowego Zespołu do oceny funkcjonowania systemu ratownictwa i zarządzania kryzysowego, powołanego zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów. Zespół pracował pod przewodnictwem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Jego zadaniem było podsumowanie działań po nawałnicach z sierpnia 2017 r. oraz wypracowanie wniosków dotyczących m.in. przygotowania służb do realizowania działań ratowniczych i zarządzania kryzysowego. Jedną z rekomendacji dotyczyła właśnie konieczności wprowadzenia zmian umożliwiających wysyłanie komunikatów i ostrzeżeń poprzez wiadomości tekstowe. 17 października ubiegłego roku Rada Ministrów przyjęła przedłożone przez ministra SWiA sprawozdanie z prac Zespołu i zobowiązała go do opracowania zmian legislacyjnych. Propozycje nowelizacji aktów prawnych zostały przedstawione Radzie Ministrów 29 grudnia 2017 r.

Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego – gotowy zestaw działań na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowej

Beata Janowczyk

Rządowe Centrum Bezpieczeństwa

8 stycznia 2018 r. Rada Ministrów przyjęła kolejną edycję Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego (KPZK), opracowaną przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa. Dokument został przygotowany w szczególności na potrzeby Prezesa Rady Ministrów i Rady Ministrów. Jest także dokumentem wyjściowym w procesie planowania cywilnego na szczeblu centralnym i wojewódzkim. Jego ideą jest wskazanie podmiotów i realizowanych przez nie zadań w przypadku wystąpienia konkretnych zagrożeń – sytuacji kryzysowych. Pokazuje właściwe rozwiązania proceduralno-organizacyjne i daje gotowe rozwiązania – algorytmy postępowania, zarówno dla instytucji wiodących, jak i wspierających ich działania.

Punktem wyjścia do opracowania KPZK jest sporządzenie listy zagrożeń na podstawie informacji zawartych w Raporcie o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego, jak również zdarzeń, które w ostatnich latach były tematem posiedzeń Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego. Każde z nich zostało opisane z uwzględnieniem m.in. przyczyn i obszaru występowania, a także skutków dla ludności, mienia, gospodarki, infrastruktury i środowiska naturalnego. Dla wszystkich zagrożeń przygotowana została ocena ryzyka ich wystąpienia, w formie matrycy ryzyka. Wartość ryzyka obrazuje prawdopodobieństwo

wystąpienia zagrożenia oraz negatywne skutki dla bezpieczeństwa narodowego. Wśród 19 zagrożeń opisanych w KPZK najistotniejszym, czyli takim, którego wartość ryzyka oceniono jako „duże” jest POWÓDŹ. W dalszej kolejności należy wyróżnić: epizootię, zakłócenie w funkcjonowaniu sieci i systemów informatycznych, zakłócenie w systemie energetycznym oraz działania hybrydowe.

PRAWDOPODOBIENIŃSTWO	bardzo prawdopodobne					
	prawdopodobne		❖ Zbiorowe zakłócenie porządku publicznego	❖ Epizootia ❖ Zakłócenie w funkcjonowaniu sieci i systemów informatycznych	❖ Powódź	
	możliwe	❖ Huragan ❖ Pożar wielkopowierzchniowy ❖ Epifitoza	❖ Zakłócenie funkcjonowania systemów i usług telekomunikacyjnych ❖ Zakłócenie w systemie paliwowym ❖ Susza/upał ❖ Epidemia	❖ Zakłócenie w systemie energetycznym ❖ Działania hybrydowe		
	rzadkie	❖ Skażenie chemiczne	❖ Zakłócenie w systemie gazowym ❖ Silny mróz/intensywne opady śniegu	❖ Katastrofa morska		
	bardzo rzadkie		❖ Skażenie radiacyjne	❖ Zdarzenie o charakterze terrorystycznym		
	nieistotne	małe	średnie	duże	katastrofalne	
SKUTKI DLA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO						

LEGENDA

Wartość ryzyka:

- - minimalne
- - małe
- - średnie
- - duże
- - ekstremalne

Rys. 1. Wartość ryzyka obrazuje prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożenia oraz negatywne skutki dla bezpieczeństwa narodowego.

Główną zmianą w stosunku do poprzednich edycji jest wydzielenie dwóch części dokumentu. Część A koncentruje się na działaniach administracji realizowanych na rzecz minimalizacji ryzyka wystąpienia sytuacji kryzysowej. Odnosi się do przedsięwzięć realizowanych w fazach: zapobieganie i przygotowanie. Część B z kolei opisuje działania w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej, w ramach faz: reagowanie i odbudowa. Siatki bezpieczeństwa, zawarte w obu częściach KPZK, pokazują zestawienie potencjalnych zagrożeń ze wskazaniem podmiotu wiodącego oraz podmiotów współpracujących w każdej z faz zarządzania kryzysowego. Dzięki takiemu zabiegowi można

w prosty sposób zidentyfikować główne zadania poszczególnych podmiotów oraz podstawy ich realizacji. Siatka bezpieczeństwa dotycząca działań w sytuacji kryzysowej wskazuje działy administracji rządowej lub instytucje, którym przypisano kolejno numery katalogów, zawierające zadania niezbędne do realizacji w przypadku wystąpienia zagrożeń. Reasumując, katalog jest zestawieniem głównych przedsięwzięć (modułów zadaniowych) wykonywanych w sytuacji kryzysowej przez ministrów kierujących działami administracji rządowej, Radę Ministrów, kierowników urzędów centralnych, wojewodów oraz dyrektora Rządowego Centrum Bezpieczeństwa.

1. ZADANIA I OBOWIĄZKI UCZESTNIKÓW ZARZĄDZANIA KRZYSOWEGO W FORMIE SIATKI BEZPIECZEŃSTWA

Dział administracji rządowej/institucja	Numer katalogu	ZAGROŻENIE																																				
		numer modułu zadaniowego																																				
		POWÓDŹ	EPIDEMIA	SKAZIENIE CHEMICZNE NA LĄDZIE	SKAZIENIE CHEMICZNE NA MORZU	ZAKŁÓCENIE FUNKCJONOWANIA SYSTEMÓW TELEKOM.	ZAKŁÓCENIE W SYSTEMIE ENERGETYCZNYM	ZAKŁÓCENIE W SYSTEMIE PALIWOWYM	ZAKŁÓCENIE W SYSTEMIE GAZOWYM	SILNYMROZ /INTENSYWNE OPADY ŚNIEGU	HURAGAN	POŻAR WIELKOPOWIERZCHNIOWY	EPIZOOTIA	EPIFITOZA	KATASTROFA MORSKA*	SUSZA/UPAŁ	SKAZIENIE RADYACYJNE	ZBIOROWE ZAKŁÓCENIE PORZĄDKU PUBLICZNEGO	ZDARZENIE O CHARAKTERZE TERRORYSTYCZNYM	ZAKŁÓCENIE W FUNKCJONOWANIU SIECI I SYSTEMÓW INFORMACYJNYCH.																		
		Faza zarządzania kryzysowego: R – reagowanie; O - Odbudowa																																				
Każdy z ministrów kierujący działem admin. rządowej/kierownik urzędu centralnego	I	Moduły 1-14 uruchamiane decyzją ministra/kierownika urzędu centralnego uczestniczącego w działaniach, stosownie do zaistniałego zdarzenia, niezależnie od wyszczególnionych poniżej																																				
Administracja publiczna	II	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4	1, 3	1, 4								
Budownictwo, planowanie i zagospodarowanie przestrzenne, mieszkalnictwo	III	1												1	1	1																						
Budżet	IV	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3							1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3							
Energia	V	1, 4, 5	4, 7	4, 7	4, 7				1, 3-6	1, 4, 6, 7	1, 3, 4, 7	1, 3, 4, 7	1, 6-7	1, 4, 6, 7							1, 4-6	4, 7	4, 4					1, 6	4-7	1, 6	7							
Finanse publiczne	VI																												1, 2	4-6								
Gospodarka	VII	1, 3																										1, 2		1, 2	3							
Gospodarka morską	VIII				1, 11, 12, 13																							1-7, 8, 9, 10, 11, 12										

Część B KPZK str. 6

Rys. 2. Zadania i obowiązki uczestników zarządzania kryzysowego w formie siatki bezpieczeństwa.

W przypadku wystąpienia zagrożenia wyszczególnionego w siatce bezpieczeństwa, podmiot wiodący (zaznaczony kolorem czerwonym w tabeli) uruchamia przypisane mu moduły zadaniowe z własnego katalogu (nadzorowanego działu administracji rządowej lub instytucji właściwej merytorycznie do zagrożenia). Podmioty współpracujące (oznaczone kolorem szarym) także

realizują moduły zadaniowe przypisane im w katalogach. Podkreślić należy, że każdy moduł jest zestawieniem przedsięwzięć i zadań do wykonania w sytuacji kryzysowej, w ramach kompetencji jednego wykonawcy z wykorzystaniem własnych sił i środków oraz uzgodnionym wsparciem innych podmiotów.

MODUŁ ZADANIOWY NR ...
Treść zadania .....
Wykonawca zadania .....
I. CEL ZADANIA
<i>Opis, czego dotyczy zadanie i jaki jest oczekiwany efekt.</i>
II. WARUNKI OPERACYJNE REALIZACJI ZADANIA
<i>Uporządkowany katalog przewidywanych utrudnień i warunków, które mogą wystąpić w konkretnej sytuacji kryzysowej w instytucji, np. brak zasilania w energię elektryczną, utrudnienia w łączności, możliwy chaos organizacyjny, absencja pracowników, zakłócenia w dostawach, bezpośrednie zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi i ich mienia, atmosfera niepokoju, niepewności, strach personelu, itp.</i>
III. PRZEDSIĘWZIĘCIA DO WYKONANIA W RAMACH ZADANIA
<i>Uporządkowany katalog głównych przedsięwzięć, które będą zrealizowane w ramach zadania.</i>
IV. KONCEPCJA DZIAŁANIA
A. Tryb uruchamiania zasobów
<ul style="list-style-type: none"> ✦ Szczegółowy opis, kto zaalarmuje i zdecyduje o skierowaniu sił, w jakim czasie uzyskają pełną gotowość wszystkie osoby niezbędne do wykonania zadań. ✦ Siły i środki własne, w dyspozycji do działań. ✦ Gdzie zostanie skoncentrowany personel i sprzęt. ✦ Inne informacje.
B. Organizacja kierowania/dowodzenia
<i>Opis procesu, w tym: kto kieruje (dowodzi), organizacja i miejsce pracy ewentualnego sztabu, dane kontaktowe, sposób przekazywania decyzji, udział przedstawicieli innych instytucji w kierowaniu.</i>
C. Przedsięwzięcia reagowania
<ul style="list-style-type: none"> ✦ Uporządkowany katalog, co będzie wykonane w ramach realizacji każdego zadania z części III. ✦ Kto (stanowisko funkcyjne) kieruje działaniami w każdym zadaniu. ✦ Kto dokumentuje przebieg działań. ✦ Organizacja współdziałania i obiegu informacji o sytuacji i działaniach, w jakim trybie i z kim będzie się odbywać wymiana informacji. ✦ Przyjęte procedury komunikacji społecznej.
V. WSPARCIE ZE STRONY INNYCH INSTYTUCJI
<i>Rodzaj i zakres wsparcia na potrzeby podmiotu wiodącego.</i>
VI. BUDŻET ZADANIA
<i>Opis źródeł i sposobu finansowania działań.</i>
VII. PODSTAWY PRAWNE DZIAŁAŃ
<i>Spis przepisów, na podstawie których prowadzone są działania.</i>
Podpisy:
Wykonawca zadania (lub upoważniony przedstawiciel) .....
Podmiot wiodący (lub upoważniony przedstawiciel) .....
Podmiot współpracujący (lub upoważniony przedstawiciel) .....

Rys. 3. Moduł zadaniowy określa przede wszystkim: cel zadania, sposób jego wykonania i wykorzystania zasobów.

W KPZK znajduje się także 15 Standardowych Procedur Operacyjnych (SPO). Są to przedsięwzięcia szersze niż moduły zadaniowe, ponieważ obejmują zadania z wielu różnych działów administracji. Ich celem jest skoordynowanie działań wielu instytucji na rzecz wykonania określonego zadania np. organizacji ewakuacji obywateli polskich spoza granic kraju, przekraczania granic RP przez wojska sojusznicze czy organizacji medycznego mostu powietrznego w przypadku wystąpienia zdarzenia masowego.

Dokument zawiera inne istotnie rozwiązania w zakresie zarządzania kryzysowego, których celem jest usprawnienie procesu podejmowania decyzji oraz przeciwdziałanie powstaniu sytuacji kryzysowej. W przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej, rozwiązania zawarte w KPZK umożliwiają sprawne reagowanie oraz ograniczenie skutków zdarzenia, a także określają mechanizmy usuwania szkód, w tym odtworzenia zasobów i infrastruktury krytycznej.

Przedstawienie procedur i przedsięwzięć w formie modułów zadaniowych, uruchamianych w sytuacji kryzysowej, mimo że innowacyjne w KPZK, sprawdzone zostało podczas przygotowań do Turnieju Euro w 2012 r., Światowych Dni Młodzieży i Szczytu NATO w 2016 r. Rozwiązanie to jest bardziej uniwersalne od dotychczas stosowanych, gdyż ten sam moduł może być wykorzystany przy różnych zagrożeniach. Jeżeli więc w planie zarządzania kryzysowego urzędu nie zostanie uwzględnione jakieś zagrożenie, można skorzystać z istniejącego modułu. Przykładowo moduł o nazwie: Organizacja prowadzenia działań ratowniczych w sytuacji kryzysowej może być wykorzystany praktycznie przy każdym zagrożeniu. Taki właśnie był cel wprowadzonego rozwiązania: wdrożenie planowania zadaniowego, a nie przedmiotowego. Zgodnie z zapisami KPZK ministrowie, kierownicy urzędów centralnych i wojewodowie mają obowiązek przygotować szczegółowe rozwiązania dla każdego z przypisanych im modułów zadaniowych w terminie 12 miesięcy od dnia przyjęcia dokumentu przez Radę Ministrów, czyli do 8 stycznia 2019 r.

Rosyjska ofensywa propagandowa w cyberprzestrzeni oraz inicjatywy podejmowane przez NATO i UE w celu przeciwdziałania temu zjawisku

Kamil Basaj

Kierownik projektu INFO OPS, Fundacji Bezpieczna Cyberprzestrzeń

Nie jesteśmy bezbronni na polu walki informacyjnej. Unia Europejska oraz państwa członkowskie NATO zwiększyły swoje zaangażowanie w inicjatywy, które wychodzą naprzeciw współczesnym zagrożeniom dla środowiska informacyjnego, w tym dezinformacji, propagandy, a w ujęciu szerszym – operacji wpływu realizowanej poprzez środowisko informacyjne. Zjawiska zachodzące w tym obszarze nie mogą być postrzegane indywidualnie.

Walka dezinformacyjna realizowana jest przy użyciu wszystkich wymiarów środowiska informacyjnego: fizycznego, wirtualnego i kognitywnego.

Wymiar fizyczny to ten, w którym rosyjskie służby oraz aktorzy niepaństwowi inspirować lub pozorować wydarzenia faktyczne mające potencjał oddziaływania poprzez wywołanie efektów informacyjnych. Wymiar wirtualny, gdzie infosfera w cyberprzestrzeni stanowi odrębne środowisko poznawcze dla odbiorców, daje pole do prowadzenia operacji wpływu na poglądy jego uczestników przy użyciu specjalistycznych wzorców dezinformacji, ale również prostszych mechanizmów propagandy i manipulacji np. zniekształcania faktycznego obrazu historii czy bieżących wydarzeń na świecie. Środowisko informacyjne w cyberprzestrzeni w coraz większym stopniu oddziałuje na pozostałe wymiary ze względu na zmieniające się nawyki pozyskiwania informacji przez społeczeństwa. Poszukiwanie informacji w złożonym systemie

obiektów i stron zawierających przekaz informacyjny „konsumowany” następnie w mediach społecznościowych, ale również portalach informacyjnych, zmienia nie tylko sposób pozyskiwania informacji, ale również zwiększa potencjał oddziaływania na odbiorców poprzez obiekty dystrybuujące dedykowany lub zmanipulowany przekaz, propagandę i dezinformację.

Wymiar kognitywny, w którym następuje kształtowanie poglądu odbiorcy w procesie przetwarzania informacji, ma kluczowe znaczenie z perspektywy walki informacyjnej.

Wszystkie te wymiary przenikają się wzajemnie, naprzemiennie generując efekty. Mówienie zatem o obronie środowiska informacyjnego przed rosyjską ingerencją wymaga myślenia w kategoriach korelacji rozpoznania, badań i obsługi każdego z tych wymiarów (fizyczny, wirtualny i kognitywny),

Rosyjska ofensywa propagandowa w cyberprzestrzeni oraz inicjatywy podejmowane przez NATO i UE w celu przeciwdziałania temu zjawisku

proporcjonalnie do stopnia zaangażowania przeciwnika informacyjnego.

Federacja Rosyjska wykorzystuje rozbudowany aparat informacyjny jakim są państwowe media, tzw. liderzy opinii, agenci wpływu, ale również komórki zdolne do prowadzenia złożonych operacji informacyjnych, w tym psychologicznych i służby specjalne. Rosyjska ingerencja w środowisko informacyjne ma na celu stworzenie trwałych warunków poznawczych u atakowanych grup i społeczeństw. Jednym z narzędzi jest dezinformacja, którą należy postrzegać w szerszym znaczeniu w kontekście prowadzonej agresji informacyjnej wobec społeczeństw zachodu.

Polskojęzyczne środowisko informacyjne jest stale poddane oddziaływaniu rosyjskich ośrodków propagandowych. Główne narracje i manipulacje przekazem informacyjnym dystrybuowane w Polsce obejmują:

- przedstawianie negatywnego obrazu polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych oraz państw NATO;
- kreowanie pozytywnego obrazu, oczekiwanych relacji pomiędzy Polską a Federacją Rosyjską;
- deprecjację zdolności obronnych Polski;
- kształtowanie negatywnego wizerunku Ukrainy w kontekście relacji z Polską;
- kształtowanie negatywnego obrazu Unii Europejskiej;
- kształtowanie negatywnego obrazu działań podejmowanych przez państwa Unii Europejskiej w relacjach z Federacją Rosyjską;
- dezawuowanie polskiej państwowości, kształtowanie negatywnego wizerunku Polski;
- budowanie negatywnego obrazu imigracji i uchodźców;
- manipulowanie obszarem informacji związanych z sektorem energetycznym Polski.

Powyższy wykaz nie obejmuje bieżących, zmiennych operacji i publicystyki, która jest reakcją na bieżące wydarzenia na arenie międzynarodowej lub w obszarach zainteresowania rosyjskiego aparatu propagandowego.

Dezinformacja, rozumiana w szerszym ujęciu, tj. inspiracji, działań fizycznych, generowania bodźców, wydarzeń, informacji, w tym pozoracji i manipulacji, to kształtowanie dedykowanego środowiska poznawczego dla uzyskania wpływu na proces przetwarzania pozyskanych informacji w świadomości odbiorcy, a więc w wymiarze kognitywnym.

Dezinformacja w ujęciu operacyjnym ma bardzo szeroką definicję, ale w tym kontekście nie może być definiowana wyłącznie jako informacja nieprawdziwa czy zmanipulowana. Można ją kształtować przy użyciu precyzyjnie dobranych, dedykowanych i odpowiednio zaadresowanych informacji, które eksploatują podatności, preferencje obiektu oddziaływania. Celem każdego takiego działania jest uzyskanie efektu w postaci wpływu na proces kształtowania poglądu.

Analiza możliwości przeciwdziałania tym zjawiskom wymaga rozwiązań uwzględniających całe spektrum działań przeciwnika. Państwa NATO oraz kraje UE zwiększają własne zdolności do przeciwstawienia się rosyjskiej agresji informacyjnej. Generał Curtis M. Scaparrotti, naczelny dowódca sił NATO w Europie, wskazał na rozbudowę aparatu komunikacji strategicznej STRATCOM poszczególnych państw Sojuszu. Mają one, w korelacji z działaniami komunikacyjnymi na rzecz promocji informacji prawdziwych, doprowadzić do ograniczenia efektów oddziaływania aparatu rosyjskiej dezinformacji. Przykładem takich wysiłków jest rozpoznanie i przeciwdziałanie atakom informacyjnym prowadzonym przeciwko stałej, wysuniętej obecności wojsk NATO na wschodniej flance sojuszu (eFP) poprzez przygotowanie i spójną politykę informacyjną, przybliżającą rzeczywiste powody, charakter oraz promocję zacieśniania relacji sojuszniczych wobec zagrożeń jakie generuje Federacja Rosyjska.

Wśród inicjatyw wspierających walkę z manipulacją środowiskiem informacyjnym warto również zwrócić uwagę na grupę roboczą East StratCom Task Force, która realizuje projekt medialny EUvsDisinfo przybliżający informacje nt. zidentyfikowanych fałszywych informacji. Wskazać również trzeba działalność centrum badań nad komunikacją strategiczną w Rydze – The NATO Strategic Communications Centre of Excellence (NATO StratCom COE). Zwiększyło się także zrozumienie i poziom identyfikacji tego zjawiska w gronie przywódców państw członkowskich Unii Europejskiej i NATO. Komisja Europejska powołała grupę ekspercką wysokiego szczebla ds. nieprawdziwych informacji w internecie, która opracowała zalecenia mające ograniczyć efekty manipulacji środowiskiem informacyjnym. W najnowszym raporcie wskazano na konieczność zapewnienia warunków do rozwoju umiejętności korzystania z mediów. Zarekomendowano wprowadzenie kodeksu dobrych praktyk, które powinny przyjąć platformy internetowe

i społecznościowe. Zalecono również opracowanie narzędzi pomocnych w zwalczaniu dezinformacji, przeznaczonych szczególnie dla środowiska dziennikarzy, przy zachowaniu różnorodności i stabilności europejskich mediów informacyjnych. Rozwija się także działalność organizacji

pozarządowych nakierowana w coraz większym stopniu na realizowanie przedsięwzięć z zakresu walki z rosyjską propagandą. Dotyczy to między innymi prowadzenia aktywnej komunikacji na temat omawianego zjawiska w dedykowanych portalach oraz w mediach społecznościowych.

Wysiłki na rzecz przeciwdziałania zróżnicowanym zagrożeniom, jakie generuje rosyjska operacja wpływu realizowana poprzez środowiska informacyjne, muszą być konsekwentnie kontynuowane. Należy zdecydowanie zwiększyć zaangażowanie organów administracji państwowej, sektora bezpieczeństwa państw NATO oraz organizacji pozarządowych na rzecz optymalizacji zdolności rozpoznania i przeciwdziałania we wszystkich wymiarach środowiska informacyjnego. Jest to konieczne w celu aktywnego ograniczenia efektów oddziaływania rosyjskiej propagandy teraz i w przyszłości.

Brutalny ekstremizm – rola kobiet w procesach deradykalizacji

dr Aleksandra Gasztold

Uniwersytet Warszawski, Fundacja AT-System Group

Kobiety bezspornie stanowią fundament bezpieczeństwa każdej społeczności. Niezależnie od struktur i systemów w jakich funkcjonują, to one pierwsze mogą wykryć symptomy zmian zainteresowań oraz zachowań osób najbliższych, w szczególności dzieci. Matki – obok np. szkoły – mogą okazać się pierwszą linią prewencji. Rola kobiet w strategiach walki z radykalizacją w kierunku przemocy jest zatem kluczowa. Wspieranie i zachęcanie kobiet do pełnienia funkcji aktywnego członka społeczności lokalnej stwarza formułę wczesnego ostrzegania. Może ona być wykorzystana jako podstawowy etap programów mających na celu odwrócenie procesu radykalizacji (deradykalizacja i deprogramowanie). Rola kobiet: matek, żon, partnerek, siostr i innych żeńskich członków rodziny winna być doceniona w budowaniu spójności i odporności sieci społecznych na ekstremistyczne hasła. Kobiety stanowią ponad 50% populacji światowej. Ten fakt wpływa na całokształt systemów społecznych oraz ich bezpieczeństwo, dlatego nie może być lekceważony przez decydentów politycznych.

Każda strategia antyterrorystyczna powinna uwzględniać rolę i pozycję kobiet. Potencjał deradykalizacyjny kobiet został między innymi wykorzystany przez takie inicjatywy i programy jak: Mothers for Life Network, Sister Against Violent Extremism (SAVE), Women Against Radicalisation Network (WARN), The Women and Extremism (WaE), Women/Girls in Violent Extremism (WomEx), Empowering Women, Countering Extremism (EWCE). W dzisiejszych czasach nie można budować realnej ochrony bez udziału kobiet, ponieważ odgrywają one ważną rolę w społecznościach lokalnych, podtrzymując tradycję, dbając o wartości narodowe i religijne, transmitując legendy i mity, a przede wszystkim wychowując dzieci. Matki, tak jak i ojcowie oraz pozostali członkowie rodziny są wzorem dla dzieci. Dlatego tak istotna jest ich rola w kształtowaniu bezpieczeństwa. Kobiety nie są wyłącznie pasywnymi

aktorami, mogą pełnić funkcje mediacyjne i opiniotwórcze, wpływając na narrację przeciwstawną brutalizacji i fascynacji przemocą¹.

Zagrożenie terrorystyczne w Europie, szczególnie w Europie Zachodniej, jest stosunkowo wysokie (Raporty Te-SAT Europolu, Globalny Index Terroryzmu). Radykalizacja w kierunku brutalnego ekstremizmu jest nie tylko problemem państw z dużą liczbą imigrantów i krajów regionu bliskowschodniego oraz Afryki Północnej. Zagrożenie to dotyczy także Polski, ze względu na zjawisko zagranicznych bojowników (foreign fighters) powiązanych z terroryzmem dżihadystycznym oraz aktywność m.in. ugrupowań neonazistowskich, antyimigranckich i antysemickich. Ekstremizm prawicowy w Polsce jest

¹ OBWE, „Women and Terrorism Radicalisation. Final Report”, 1 marca 2013, Wiedeń, <https://www.osce.org/atu/99919> (03.03.2018).

faktem. Jest to zjawisko wewnętrzne, mimo podejmowanej przez te środowiska współpracy z organizacjami o podobnym profilu ideologicznym w innych państwach. Natomiast fascynacja dżihadem jest zjawiskiem zewnętrznym, niemającym rodzimych uwarunkowań. Jest jednak o tyle groźniejsza, że narażeni mogą być na nią również polscy obywatele przebywający (w celach zarobkowych) zagranicą. Złe warunki ekonomiczne i społeczne życia na emigracji wykorzystywane są niekiedy przez organizacje terrorystyczne. Znaczna część Polaków, np. w Wielkiej Brytanii czy w Niemczech, zamieszkuje biedniejsze (tańsze) dzielnice, tak samo jak inne narodowości, w tym społeczność muzułmańska. Brak perspektyw, zła sytuacja bytowa mogą być wykorzystane przez sieci społeczne. Oferowane wsparcie, przy jednoczesnej indoktrynacji i manipulacji, może w konsekwencji doprowadzić do zmiany postaw oraz zachowań. Umiejętnie podsycana frustracja generuje agresję, przy równoległym wytwarzaniu się alternatywnego systemu moralnego. Konsekwencją bywa niekiedy stosowanie przemocy wobec obcych, wrogów, niewiernych itd. Jest to tylko jeden z możliwych scenariuszy, tak jak i modeli radykalizacji jest kilka. Niezależnie od podłoża organizacji terrorystycznej, ukrytego pod sztandarami konkretnej religii czy ideologii, niesłuchanie ważne w przeciwdziałaniu rekrutacji nowych członków i szerzeniu propagandy są kampanie społeczne. I tu szczególna rola przypada kobietom.

Warto pamiętać, że zarówno kobiety jak i mężczyźni angażują się w brutalny ekstremizm i terroryzm. Jednak motywy ich postępowania mogą być różne. Często przecenia się rolę więzi emocjonalnych, zapominając o modelu racjonalnego wyboru lub wymuszonego członkostwa. Organizacja terrorystyczna może być też szansą na przetrwanie, edukację i zdobycie pewnych umiejętności. Kobiety też pełnią różne role w grupach terrorystycznych, niekoniecznie związane z użyciem przemocy². Interesującą kwestią w Polsce są „niewidzialne sprawczynie” przestępstw na tle np. antysemickim czy ksenofobicznym. Chodzi o kobiety, które posiadały wiedzę o zamiarze popełnienia przestępstwa, podlegały do jego dokonania, czynnie uczestniczyły w działaniach logistycznych oraz wywiadowczych przed/w trakcie i po zaistnieniu czynu zabronionego.

Stopień zaangażowania kobiet w brutalny ekstremizm nie jest tematem budzącym szersze zainteresowanie w dyskursie publicznym i akademickim. Organizacje zaliczane do prawicowych, w tym religijne, promują nierówne traktowanie płci i patriarchalny system relacji oraz stereotypowy rozdział tego, co męskie od tego, co kobiece. Dlatego szczególnie interesujące byłoby zbadanie intencji kobiet, które angażują się na rzecz właśnie tych organizacji oraz motywów samej organizacji w rekrutacji kobiet (ucisk czy strategia?). Normy dotyczące płci wykorzystywane są też do rekrutacji mężczyzn (np. promowanie nagród w postaci zaślubin dla bojowników, dostępu do nieograniczonej liczby niewolnic seksualnych oraz obietnica w życiu pozaziemskim rozkoszy cielesnych itd.).

Potencjał kobiet może być wykorzystany na etapie rozpoznania i zapobiegania, przede wszystkim w odniesieniu do rodziny, ale również w społecznościach, w których funkcjonują. Rola kobiet może być kluczowa w dostrzeżeniu znaków radykalizacji i ukazaniu, że ekstremistyczna narracja jest błędna. Warto zatem pozyskać kobiety dla projektów podnoszących świadomość zagrożenia i ryzyka. Akceptacja kobiet mogłaby przesądzić o sukcesie podejmowanych działań. Słyszalny głos kobiet i wzmacnianie ich pozycji (równouprawnienie, równy dostęp do edukacji, krytyczne myślenie) pozytywnie wpływa na strategię przeciwdziałania ekstremizmowi i terroryzmowi. Promowanie równości to działanie na rzecz pokoju, nie wojny. Nierówny status kobiet, ich dyskryminacja i marginalizacja często skorelowane są z sytuacjami konfliktowymi, zatem stanowią cechę charakterystyczną ekstremizmów. Kobiety są często pierwszym celem wszelkich ruchów fundamentalistycznych. Promowanie równości płci zostało uwzględnione w zaleceniach Sekretarza Generalnego ONZ dotyczących strategii zapobiegania brutalnemu ekstremizmowi (2015 r.)³. Historycznie utrwalana nieobecność kobiet w wysiłkach na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa, w tym prewencji terrorystycznej, stopniowo się zmienia. Dowodem na to są: rozwój kampanii społecznych i programów deradykalizacyjnych przy wsparciu kobiet oraz zwiększona reprezentacja kobiet w organach ścigania. Kobiety w instytucjach bezpieczeństwa wzbudzają większe zaufanie

² A. Zięba, Problem udziału kobiet w organizacjach terrorystycznych, [w:] P. de la Fuente, W. Gizicki, C. Taracha (red.). Terroryzm wczoraj i dziś: wybrane problem, Lublin 2015, s. 49-65.

³ ONZ, „Plan of Action to Prevent Violent Extremism. Report of the Secretary General”, 24 grudzień 2015, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/674 (3.02.2018).

społeczne. Wpływa to korzystnie na rozładowywanie napięcia bez bezpośredniego użycia siły, ale także na pozyskiwanie informacji. Trudniej oszacować

efektywność kobiet w strukturach antyterrorystycznych, ze względu na tajność podejmowanych działań.

W setną rocznicę przyznania Polkom praw wyborczych (2018 Rokiem Praw Kobiet) warto pochylić się nad ich miejscem w kształtowaniu bezpieczeństwa. Równouprawnienie i wzmacnianie pozycji kobiet mogą stanowić zaporę przeciwko brutalnemu ekstremizmowi. Aby skutecznie przeciwdziałać wszelkim formom przemocy politycznej należy pamiętać, że:

- *nie jest ona wyłącznie domeną mężczyzn;*
- *gromadzenie danych o udziale kobiet może ukazać specyfikę ich zaangażowania oraz wyczuć na taktkę organizacji;*
- *oszacowanie wsparcia społeczności, do której odwołuje się ruch/grupa, dotyczy również roli kobiet w tej społeczności.*

Żadna organizacja ekstremistyczna nie działa w próżni, jest ulokowana w konkretnej przestrzeni i czasie. Ekstremiści i terroryści, na różnych etapach swojej radykalizacji, tworzą lub są osadzeni w relacjach rodzinnych, koleżeńskich, społecznych. W każdym z tych kręgów uwrażliwienie na określone zachowania oraz edukacja antyterrorystyczna mogą wzmocnić odporność systemu.

Murowana Goślina – rozszczelnienie gazociągu wysokiego ciśnienia

Mariusz Kozłowski
GAZ-SYSTEM S.A.

W nocy 26 stycznia 2018 r. (00:10) doszło do rozszczelnienia gazociągu, a następnie zapłonu gazu w gazociągu wysokiego ciśnienia o średnicy DN 500 mm na odcinku Poznań-Rogoźno w miejscowości Murowana Goślina w województwie wielkopolskim. Nie było osób rannych. W wyniku awarii uszkodzeniu uległy w sumie 22 nieruchomości – w konsekwencji 3 z nich decyzją Powiatowego Inspektoratu Nadzoru Budowlanego zostały rozebrane – 19 w inny sposób (uszkodzenie izolacji termicznej, stolarka okienna, rynny itp.). Na miejscu awarii współdziałały służby Gazowego Pogotowia Technicznego GAZ-SYSTEM oraz służby ratunkowe (Policja, Straż Pożarna, Pogotowie).

DZIAŁANIA NA MIEJSCU ZDARZENIA

Natychmiast po otrzymaniu informacji służby GAZ-SYSTEM Oddziału w Poznaniu: Oddziałowa Dyspozycja Gazu i Gazowe Pogotowie Techniczne odcięły miejsce nieszczelności (00:50). Z wyłączonego odcinka sieci zasilane były dwie stacje gazowe Potasze i Murowana Goślina. Spółka dystrybuująca gaz z tych stacji została poinformowana o wstrzymaniu dostaw gazu, zgodnie z obowiązującymi procedurami. Następnie prowadzono kontrolowane wypalanie gazu.

Do działań przystąpiła Policja i Straż Pożarna. Do akcji informacyjnej włączyła się również Krajowa Dyspozycja Gazu (01:35) i Biuro Komunikacji Korporacyjnej oraz Pełnomocnik ds. ochrony

infrastruktury krytycznej w GAZ-SYSTEM (01:35), zawiadamiając dyżurnego RCB i Ministerstwo Energii. Na mocy funkcjonujących porozumień operatorskich pomiędzy operatorami gazowego systemu przesyłowego i dystrybucyjnego nastąpiła wymiana informacji o zdarzeniu.

W piątek 26 stycznia o godzinie 12:00 w Wojewódzkim Centrum Zarządzania Kryzysowego w Poznaniu odbyło się posiedzenie Wojewódzkiego Zespołu Zarządzania Kryzysowego z udziałem wojewody. Tematem posiedzenia było omówienie sytuacji po awarii gazociągu. W GAZ-SYSTEM został powołany zespół zarządzania kryzysowego, który na bieżąco podejmował decyzje odnośnie zdarzenia.

Spółka pozostawała w stałym kontakcie ze służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i pomoc poszkodowanym, a także z władzami administracyjnymi i samorządowymi.

Odcinek gazociągu, na którym doszło do rozszczelnienia, został tego samego dnia, czyli 26 stycznia odseparowany i zabezpieczony przez służby GAZ-SYSTEM. Bezpośrednio po zakończeniu akcji gaśniczej służby GAZ-SYSTEM przystąpiły do naprawy zniszczonej infrastruktury. Jeszcze w piątek 26 stycznia w GAZ-SYSTEM zdecydowano o zapewnieniu środków zastępczych, które pozwoliły przywrócić dostawy gazu do odbiorców. W tym celu do dwóch wyłączonych stacji Potasze i Murowana Gościna przyłączone zostały instalacje LNG.

W sobotę 27 stycznia odbyły się spotkania mieszkańców Murowanej Gośliny z rzeczoznawcami z firmy, w której ubezpieczony jest GAZ-SYSTEM. Ich celem było jak najszybsze pozyskanie niezbędnych informacji i oszacowanie strat, aby wypłaty z tytułu ubezpieczenia były dokonane w jak najkrótszym czasie.

Od 26 do 29 stycznia prowadzone były prace nad przywróceniem sprawności gazociągu przesyłowego.

Według szacunkowych informacji z Polskiej Spółki Gazownictwa, dopływu gazu pozbawionych było około 3,5 tys. odbiorców. Szacunkowa liczba odbiorców przemysłowych pozbawionych gazu wyniosła 41.

We wtorek 30 stycznia w dalszym ciągu prowadzono prace mające na celu przywrócenie pełnej sprawności gazociągu. Wymieniony został około 150 metrowy odcinek rury, znacznie dłuższy od tego segmentu, który uległ rozszczelnieniu. Połączony on został z istniejącym rozgazowanym odcinkiem o długości około 100 m. Następnie, przed oddaniem do użytku, oba odcinki (wymienionego oraz dotychczas funkcjonującego gazociągu) o łącznej długości około 250 metrów zostały zgodnie z wymogami bezpieczeństwa poddane dwóm próbom.

Pierwsza z nich – próba wytrzymałości została wykonana przy ciśnieniu 9,6 MPa, a więc półtora raza większym od maksymalnego ciśnienia, przy którym może pracować gazociąg i trwała 3 godziny. Inną próbą stosowaną podczas tego rodzaju prac jest próba szczelności. Ta z kolei została przeprowadzona przy ciśnieniu 7,3 MPa czyli o 10 proc. wyższym od maksymalnego ciśnienia roboczego i trwała 24 godziny. Próby zostały wykonane zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki z 26 kwietnia

2013 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe i ich usytuowanie.

Obie przeprowadzone próby wykazały absolutną szczelność gazociągu, co zapewnia bezpieczeństwo eksploatacji na zasadach wymaganych obowiązującym obecnie prawem i normami technicznymi.

Zgodnie ze wszystkimi normatywnymi procedurami bezpieczeństwa, które obowiązują przy tego typu pracach, odbył się komisyjny pozytywny odbiór prób oraz odbiór techniczny całego nowego odcinka gazociągu.

1 lutego uruchomiony został normalny przepływ gazu w miejscu awarii.

DZIAŁANIA SPÓŁKI GAZ-SYSTEM – USTALENIE OKOLICZNOŚCI ZDARZENIA I POMOC DLA POSZKODOWANYCH

Specjalnie powołana w GAZ-SYSTEM komisja, przy współpracy niezależnych zewnętrznych ekspertów, nadal pracuje nad wyjaśnieniem okoliczności zdarzenia w Murowanej Goślinie. Obecnie sprawą zajmują się również inne organy państwowe. Celem GAZ-SYSTEM jest rzetelne wyjaśnienie zdarzenia.

Na miejscu awarii w piątek, sobotę i niedzielę (26, 27 i 28 stycznia) pracował interdyscyplinarny zespół złożony ze specjalistów GAZ-SYSTEM, który na bieżąco analizował sytuację, identyfikował potrzeby mieszkańców oraz współpracował z przedstawicielami wojewódzkiego zespołu zarządzania kryzysowego, władzami lokalnymi oraz Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Murowanej Goślinie.

Natychmiast po zdarzeniu, w piątek 26 stycznia, GAZ-SYSTEM przekazał za pośrednictwem Ośrodka Pomocy Społecznej (OPS) w Murowanej Goślinie pierwsze darowizny pieniężne na potrzeby bieżące dla trzech rodzin, których nieruchomości uległy całkowitemu zniszczeniu. Dodatkowo pracownicy spółki 29 stycznia przeprowadzili zbiórkę niezbędnych rzeczy pierwszej potrzeby (środki czystości, ubrania, mały sprzęt AGD, pościel, ręczniki, ubrania, buty, plecaki itp.) dla trzech najbardziej poszkodowanych rodzin. Wykaz potrzeb został sporządzony przez pracowników OPS w Murowanej Goślinie. Zapewniono również wsparcie psychologiczne (konsultacje z psychologiem odbywały się 29 stycznia, 3 i 7 lutego). 29 stycznia uruchomione zostały również dwa numery informacyjne. Poszkodowani mogli tam uzyskać informacje na wszystkie tematy związane ze zdarzeniem. 31 stycznia, za pośrednictwem

Ośrodka Pomocy Społecznej w Murowanej Goślinie, przekazane zostały środki przeznaczone na sfinansowanie wyposażenia lokali zastępczych w niezbędny sprzęt AGD i meble, tak, aby zapewnić możliwość normalnego funkcjonowania osobom zmuszonym do opuszczenia swoich domów. O przeznaczeniu środków na konkretne cele decydował Burmistrz Miasta, który posiadał bieżące

rozpoznanie najpilniejszych potrzeb poszczególnych rodzin.

Niezależnie od opisanej powyżej pomocy, ubezpieczyciel GAZ-SYSTEM niezwłocznie przystąpił do działań mających na celu ocenę i rozmiar szkód oraz wycenę kwoty odszkodowania.

Rekomendacją dla samorządów jest konieczność szczegółowej weryfikacji wszelkich działań budowlanych lub dobudowywania obiektów budowlanych w sąsiedztwie gazociągu – w szczególności w procesie wydawania lokalnie pozwoleń na budowę oraz bieżących działań kontrolnych inspektorów budowlanych.